

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ІНШОМОВНОГО ПИСЬМА В НАУКОВІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються основні аспекти та педагогічні умови формування і розвитку навичок іншомовного письма студентів у процесі проведення науково-дослідної роботи з гуманітарних і фундаментальних дисциплін. Узагальнено поняття "іншомовна професійна компетентність" та "білінгвальна наукова грамотність".

Ключові слова: білінгвальна грамотність, наукова робота, іншомовна комунікативна компетентність.

Процеси інтеграції в Європі невпинно впливають на всі галузі суспільства, включаючи освітню. Все більше вищих навчальних закладів залучаються до програм і проектів обміну студентів, а студенти отримують можливість здобувати освіту за кордоном. В рамках проектів "Еразмус Мундус" і "Темпус" здійснено обмін студентами та викладачами. 46 країн залучені до Болонського процесу. Країни Європейського Союзу підписали угоду про взаємне визнання кваліфікацій і дипломів, що збільшило мобільність робочих кадрів і студентів. У Плані дій зі сприяння розвитку мов та мовному різноманіттю (2004-2006) наголошується на необхідності оволодінням принаймні двома іноземними мовами для успішного навчання та працевлаштування в Європі [1, с. 7].

У рамках програми Європейського року мов 2001 року у Відні відбулася міжнародна конференція під назвою "Ціна одномовності". Це зібрання констатувало той факт, що одномовність становить суттєву перешкоду для міжнародного економічного, політичного і культурного співробітництва, а освіта повинна базуватися на багатомовних засадах. Відтак постало питання проведення наукової роботи студентів іноземними мовами. Україна не стоїть осторонь цих процесів, а вітчизняні університети активно залучаються до викладання англійською мовою, що дозволяє їм, зокрема, пропонувати свої послуги студентам з інших країн.

Проблема формування навичок письмового мовлення висвітлювалася в працях І. Л. Бім, М. І. Жинкіна, Н. І. Гез, С. Ю. Ніколаєвої, С. П. Шатілова, Г. В. Рогової та інших. Зарубіжні автори А. Вінке, Л. Остман, Д. Робертс, Сальо, Х. Сьодерлунд та інші вивчали аспекти формування навичок професійно-орієнтованого письма, наукового дискурсу. Сальо виокремив труднощі, з якими зустрічаються студенти під час оволодіння науковим письмом іноземною мовою. Дж. Аїрей, М. Халлідей і Д. Мартін обґрунтували тісний взаємозв'язок між іншомовною комунікативною компетентністю та професійною компетентністю в предметному полі для успішного оволодіння науковим письмом.

Мета нашого дослідження – з'ясувати педагогічні умови формування навичок іншомовного наукового письма в процесі проведення наукової роботи з гуманітарних і фундаментальних дисциплін іноземною мовою.

Останнім часом в Україні гостро постала проблема якості викладання гуманітарних наук, які мали б виховувати свідомих та тверезомислячих громадян, а натомість вони сприймаються як непотрібні предмети, що і викладаються нецікаво, і цінність знань з цих предметів не доноситься до студентів. Спостерігається також низька вмотивованість студентів до самостійного оволодіння гуманітарними та фундаментальними предметами, оскільки вони не вважають їх прикладними, потрібними для застосування в майбутній професії.

Рада Європи ставить особливий наголос на компетентнісному підході в освіті, що базується на формуванні життєво необхідних компетентностей для майбутньої професійної діяльності фахівців. Формування плюрілінгвальної компетентності, тобто володіння декількома мовами, розглядається як частина професійної компетентності сучасного фахівця, а отримання та оперування інформацією з іншомовних джерел розширює межі загальноосвітнього та професійного знання. Тому всіляко підкреслюється важливість впровадження багатомовності в парині наук, зокрема гуманітарних, що передбачає застосування, окрім англійської, ще й інших європейських мов у наукових дослідженнях, проектах, публікаціях тощо [5, с. 1-3]. Сьогодні в багатьох країнах Європи, передусім Швеції, Данії, Норвегії, заохочується проведення наукових досліджень шведською, англійською та німецькою мовами, а університети та школи пропонують освітні послуги цими мовами [1, с. 3].

Спробуємо виявити переваги проведення науково-дослідної роботи студентів іноземною мовою та виявити труднощі, з якими вони зустрічаються в процесі такої роботи. На базі нашого інституту наукові дослідження студентів почали проводитися викладачами іноземних мов кафедри гуманітарних і фундаментальних дисциплін. Згодом до них долучилися й інші викладачі кафедр фінансів і кредиту, економіки підприємства та обліку та аудиту. Студентів заохочують до наукових досліджень у рамках

підготовки доповідей до вишівських та міжвишівських конференцій і семінарів, а також у контексті комплексних індивідуальних завдань з дисциплін. Теми доповідей передбачають використання друкованих та електронних іноземних джерел.

Наше дослідження засвідчує, що проведення наукового пошуку з гуманітарних дисциплін іноземною мовою студентами економічного профілю можливе і має низку переваг. У процесі підготовки доповідей студенти мають можливість активізувати такі види мовленнєвої діяльності, як читання і письмо. Вони шукають необхідну інформацію, вводячи в пошук словосполучення або речення, урізноманітнюючи їх структурну побудову для ефективного пошуку. Швидке наскрізне читання (skimming) дозволяє виокремити необхідну інформацію. Таким чином студенти водночас вивчають і запам'ятовують лексичні одиниці, щоб на другій стадії пошуку активізувати їх. Це розвиває їхню лексичну і стратегічну компетентності.

Наступним кроком є аналіз і синтез зібраної інформації. Студентам потрібно виділити та проаналізувати знайдену інформацію, щоб побудувати цілісну доповідь. Ця інформація має відповідати меті дослідження, а також мати логічний виклад. З метою досягнення цілісності та логічного викладу тексту необхідно вживати з'єднувальні елементи на початку або наприкінці речень, прислівники, слова-вставки та сполучники. Отже, активізується і розширюється словниковий запас і граматична компетентність шляхом звернення до словників, граматичних довідників. Відбувається паралельне оволодіння немовним матеріалом та іноземною мовою, тобто навчання іноземної мови її засобами. Доцільно зауважити, що студенти відзначають, що інформація з іноземних джерел є цікавішою, частіше поновлюваною. Під час доповіді іноземною мовою перед студентською та викладацькою аудиторією студенти розвивають уміння та навички говоріння й аудіювання. До речі, візуальний супровід в програмі Powerpoint дозволяє іншим студентам ознайомитися з новими лексичними одиницями, що розвиває їхню наукову грамотність іноземною мовою.

Термін "наукова грамотність" був вперше введений П. Хурдом у 1958 році [4, с. 14]. С. Норріс і Л. Філліпс розширили це поняття до двох форм: фундаментальної та набутої грамотності. Під фундаментальною грамотністю вони розуміють здатність розуміння значення тексту, а набута / похідна грамотність стосується використання знання в певному контексті. Тож з цієї точки зору, фундаментальна грамотність включає вміння розуміти наукові тексти (стосується мови), а похідна грамотність стосується безпосередньо розуміння сутності немовного предмету / матеріалу [6, с. 228].

Д. Робертс ввів термін "іншомовна наукова грамотність", до якого він відносить також грамотність у професійній сфері, тобто вміння читати наукові тексти та писати в науковому стилі. Він зазначає, що існує два погляди на іншомовну наукову грамотність. Грамотність 1 передбачає розуміння змісту наукового матеріалу. Грамотність 2 передбачає розуміння підтексту та використання наукових знань у повсякденних ситуаціях. Водночас він зауважує, що коли ми говоримо про набуту іншомовну наукову грамотність, ми передбачаємо обидва погляди, тобто уміння працювати в науці та її застосовувати, а також відчувати науковий стиль. Отже, коли ми говоримо про наукову грамотність в іноземній мові, ми маємо на увазі грамотність у рідній та іноземній мовах або білінгвальну грамотність [7, с. 731-732]. Дж. Аїрей увів термін "білінгвальна наукова грамотність". Дж. Аїрей розглядає її в межах бажаної комбінації набутих професійно-орієнтованих мовленнєвих навичок у процесі вивчення фахового предмету іноземною мовою або в процесі опрацювання фахового матеріалу іноземною мовою [2, с. 6]. Він зауважує, що читання є інтерпретивною навичкою, а письмо – генеративною, оскільки воно генерує думки. З аналітичної перспективи, він наголошує на необхідності поділу білінгвальної наукової грамотності на інтерпретивну та генеративну [2, с. 7]. Відтак, формування навичок наукового письма включає формування навичок читання наукових текстів та безпосередньо письма, тобто їх написання (див. рис. 1).

Отже, формування навичок наукового письма є складним процесом, який передбачає формування навичок читання та письма з метою оволодіння немовним науковим предметним знанням та продукування текстів у цьому предметному полі в науковому стилі. Це спонукає задумувати, чи можуть студенти достатньо оволодіти іншомовним науковим матеріалом.

Результати нашого дослідження, на жаль, засвідчують доволі низький рівень шкільної іншомовної підготовки учнів. В середньому, за нашими спостереженнями, лише 10% вступників до немовних вищих навчальних закладів вміють спілкуватися іноземною мовою на достатньому рівні. Це спричиняє певні труднощі в проведенні науково-дослідної роботи з ними іноземною мовою.

На думку шведського науковця Р. Сальо, студенти зустрічаються з труднощами розуміння та оперування текстами, написаними в науковому стилі, з яким вони не зустрічаються в повсякденному житті [8, с. 167]. М. Халлдей і Д. Мартін зауважують, що мова є не лише інструментом комунікації немовного фахового матеріалу, але й оволодіння ним [3]. Тому складні граматичні конструкції здебільшого у пасивному стані, що притаманні науковому стилю, ускладнюють не лише розуміння наукового тексту, але й його опрацювання. Це знижує мотивацію студентів. С. Тобіас вважає, що вивчення науки засобами іноземної мови поліпшиться, якщо студентів заохочувати висловлювати свої ідеї, передусім з гуманітарних предметів [10, с. 39]. Таким чином вони формуватимуть навички усного мовлення, які є засадами формування навичок письма. Також важливим аспектом наукової роботи студентів є співпраця з викладачем, який має пояснити, розтлумачити й обговорити опрацьований матеріал.

Рис. 1. Білінгвальна наукова грамотність за Дж. Аїреєм

Проблемною виявляється і належна підготовка викладачів до проведення наукового керівництва іноземною мовою. Однак сучасні вимоги до їх участі в міжнародних конференціях відіграють велику роль у підвищенні їхньої мотивації до оволодіння англійською або іншими європейськими мовами.

Зважаючи на викладене, доходимо висновку, що науково-дослідна робота є частиною університетської підготовки, а тому наступність в освіті, зв'язок між школою та університетом, забезпечення міждисциплінарних зв'язків і належна підготовка викладацьких кадрів відіграють першорядне значення. Науково-дослідна робота студентів іноземною мовою формує та розвиває їхні навички іншомовного спілкування, що є складовою їхньої іншомовної професійної компетентності.

Використані джерела

1. Мовчан Л. Г. Розвиток змісту шкільної іншомовної освіти в Королівстві Швеція / Л. Г. Мовчан : дис. ... канд. пед. наук. із спеціальності 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки". – К., 2012. – 224 с.
2. Airey J. Bilingual Scientific Literacy: The Use of English in Swedish University Science Courses / J. Airey, C. Linder // *Nordic Journal of English Studies*. – December 2008. – Vol. 7. – No. 3. – P. 145–161.
3. Halliday M. A. K., Martin J. R. *Writing Science: Literacy and Discursive Power* / M. A. K. Halliday, J. R. Martin. – London : The Falmer Press, 1993. – 283 p.
4. Hurd P. d. H. *Science Literacy : Its Meaning for American Schools*. – *Educational Leadership*, 1958. – No. 16. – P.13–16.
5. Lemke J. L. *Talking Science: Language, Learning and Values* / J. L. Lemke. – Norwood, NJ : Ablex, 1990. – 269 p.
6. Norris S. P., Phillips L. M. How Literacy in Its Fundamental Sense is Central to Scientific Literacy / S. P. Norris, L. M. Phillips // *Science Education*. – 2003. – 87 (2). – P. 224–240.
7. Roberts D. *Scientific Literacy* / *Science Literacy: Threats and Opportunities* / D. Roberts // *Handbook of Research on Science Education* / S. K. Abelland N. G. Lederman (Eds.). – Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 2007. – P. 729–780.
8. Säljö R. *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv [Learning in practice: a sociocultural perspective]* / R. Säljö. – Stockholm : Prisma, 2000. – 279 p.
9. Söderlundh H. *Likabra på engelska? En undersökning av hur studenter i Sverige först år kurs litteratur på svenska resp. Engelska [Just as good in English? A study of Swedish students' understanding of course texts in Swedish and in English]* / H. Söderlundh. – *Språköchstil*, 2004. – Vol. 14. – P. 137–165.
10. Tobias S. *Peer Perspectives. On the Teaching of Science* / S. Tobias // *Change*. – March / April 1986. – P. 36–41.

Мовчан Л. Г., Зарішняк І. Н.

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ИНОЯЗЫЧНОГО ПИСЬМА В НАУЧНОЙ РАБОТЕ СТУДЕНТОВ

В статье рассматриваются основные аспекты и педагогические условия формирования и развития навыков иноязычного письма студентов в процессе проведения научно-исследовательской работы по гуманитарным и фундаментальным дисциплинам. Обобщено понятие "иноязычная профессиональная компетентность" и "билингвальная научная грамотность".

Ключевые слова: билингвальная грамотность, научная работа, иноязычная коммуникативная компетентность.

Movchan L. G., Zarishnyak I. M.

FORMING STUDENTS' WRITING SKILLS IN A FOREIGN LANGUAGE IN THE PROCESS OF RESEARCH WORK

Considered in the article are the main aspects and pedagogical conditions of forming and developing students' foreign language writing skills during the scientific research in humanitarian and fundamental subjects. As a direct consequence of the Bologna declaration on harmonization of European education a lot of countries have increased the number of courses taught in English or other foreign languages in universities. It also tackles the research work conducted by means of foreign languages, primarily English. It is suggested, that dealing with information from original text sources improves students' reading skills, which are interpretative skills, and writing articles, summaries, compiling texts develops students' generative skills. In this respect the notion of bilingual scientific literacy is explained, which is defined as scientific literacy in two languages. This notion characterizes the particular collection of language-specific science skills fostered within a given degree course. Scientific literacy is defined as both the ability to work within science and the ability to apply science to everyday life.

Scientific literacy in a foreign language can be developed on the basis of appropriate background knowledge in a foreign language obtained at school. It is found out, however, that the command of foreign language of students who major in non-language subjects is far from sufficient for successful research in a foreign language. Still there are a lot of factors that can enhance students' performance. To them refer a wide variety of authentic scientific sources available in English or other foreign languages, opportunity to deal with a foreign language and learn the content of a subject through its medium. At the same time, teachers' supervision is of primary importance in this respect to provide appropriate connotation of meaning of the scientific texts interpreted and generated by students.

Key words: bilingual scientific literacy, research work, foreign language communicative competence

Стаття надійшла до редакції 30.08.2015